

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

DLA UCZNIÓW SZKÓŁ
PONADPODSTAWOWYCH

WSTĘP

BOHATERON x MŁODE GŁOWY

W Twojej SZKOLE 2024

Nauczycielko/Nauczycielu,

otrzymujesz materiały edukacyjne przygotowane w ramach akcji BohaterON x MŁODE GŁOWY w Twojej Szkole 2024, z pomocą których przeprowadzisz lekcje z zakresu edukacji historyczno-patriotycznej na temat Powstania Warszawskiego oraz będziesz potrafił/a zaopiekować się emocjami, które mogą pojawić się u Twoich uczniów w związku z omawianym tematem.

Pamiętkowa fotografia to propozycja 90-minutowych zajęć rekomendowanych dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Scenariusz możesz realizować na lekcji historii, w ramach godziny wychowawczej bądź pozalekcyjnych spotkań z uczniami.

Podstawą scenariusza jest opowiadanie Magdaleny Górskiej pt. „Pamiętkowa fotografia”. Poruszająca historia rodzeństwa w subtelny sposób łączy współczesne problemy młodzieży z pamięcią o wydarzeniach z przeszłości, stwarzając przestrzeń do refleksji nad odpowiedzialnością, szacunkiem i trudnymi wyborami moralnymi. Szesnastoletni Szymon, którego życie kręci się wokół gier i spotkań z kumplami zostaje zmuszony do zmierzenia się z konsekwencjami swoich czynów, kiedy jego młodsza siostra ulega wypadkowi.

W trosce o odbiorców naszych materiałów na początku scenariusza znajdziesz:

„Kwadrans dla MŁODYCH GŁÓW” – wskazówki i zadanie od psycholożki Joanny Szulc, ekspertki projektu „MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym”. Dzięki nim poradzisz sobie z bezpieczną rozmową na trudne tematy.

Dziękujemy i ogromnie doceniamy to, że zaprosiłaś/eś nas na swoje zajęcia.

Zespół BohaterON x MŁODE GŁOWY

METRYCZKA

Temat: Pamiętkowa fotografia

Czas trwania: 2x45 minut

Autorka: Alina Ślimak – polonistka w Liceum Ogólnokształcącym w Zespole Szkół w Dobrym Mieście, pasjonatka historii, realizatorka badawczych projektów edukacyjnych, autorka wielu nagrodzonych scenariuszy metodycznych z zakresu edukacji historycznej oraz dziedzictwa kulturowego, uhonorowana Nagrodą Brązowego BohaterONa 2020 w kategorii Nauczyciel.

Grupa docelowa: uczniowie i uczennice szkół ponadpodstawowych

Materiały do zajęć

- komputer z głośnikami i dostępem do internetu
- projektor oraz ekran

Materiały dydaktyczne

- opowiadanie M. Górskiej „Pamiętkowa fotografia”
- załącznik nr 1 – definicje wartości
- załącznik nr 2 – piramida wartości
- załącznik nr 3 – wykaz wartości (do wydrukowania dla każdego ucznia)
- załącznik nr 4 – karta pracy nr 1 (do wydrukowania na parę uczniów)
- załącznik nr 5 – karta pracy nr 2 (do wydrukowania dla każdego ucznia)
- karteczki samoprzylepne

Metody i formy pracy: dyskusja, dyskusja kierowana, burza mózgów, metoda podawcza, metoda aktywizująca, analiza fotografii, ukierunkowana praca z tekstem, praca w parach, praca indywidualna, praca zbiorowa pod kierunkiem nauczyciela

Cele lekcji

Uczeń/uczennica:

- próbuje zdefiniować pojęcie „wartość”; poznaje wielość jego znaczeń; rozumie, czym jest wartość w kontekście moralnym,
- wyjaśnia, czym jest hierarchia wartości, potrafi opisać koncepcję piramidy wartości Maxa Schelera,
- próbuje zrekonstruować hierarchię wartości bohaterów opowiadania M. Górskiej pt. „Pamiętkowa fotografia”,
- zastanawia się nad zachowaniem Szymona w kontekście moralnym,
- potrafi wskazać czynniki przyczyniające się do zaburzenia systemu moralnego młodego człowieka,
- podejmuje refleksję nad postępowaniem bohaterów opowiadania,
- analizuje literackie i nieliterackie teksty kultury (opowiadanie, zdjęcie),
- pogłębia umiejętności interpretacyjne tekstów kultury,
- trenuje warsztat argumentacyjny,
- poszerza przestrzeń do refleksji nad zachowaniem człowieka w sytuacjach ekstremalnych.

Przed zajęciami:

Scenariusz zakłada, że uczniowie przed lekcją poznali treść opowiadania Magdaleny Górskiej pt. „Pamiętkowa fotografia”. Przygotowany scenariusz jest przewidziany do zrealizowania w trakcie dwóch jednostek lekcyjnych, jednak osoba prowadząca zajęcia może sama zdecydować, podążając za potrzebami klasy, ile czasu przeznaczyć na daną aktywność.

Przebieg zajęć:

KWADRANS DLA MŁODYCH GŁÓW

Nauczycielko, Nauczycielu.

Młodzi ludzie, MŁODE GŁOWY, bardzo potrzebują wsparcia w dorastaniu. Jesteś jedną z osób w ich otoczeniu, które mogą pomóc im rozumieć siebie i świat wokół, dostrzegać potrzeby własne i innych, odkrywać wartości, dla których warto żyć i reagować, gdy komuś dzieje się krzywda. Każda lekcja to okazja do tego, by – poza przekazywaniem wiedzy akademickiej – budować także w uczniach poczucie, że są wokół nich mądrzy dorośli, z którymi mogą rozmawiać o ważnych dla nich sprawach.

W powstaniu warszawskim udział brali nastolatki i młodzi dorośli. Choć 80 lat temu świat był inny, to ludzkie emocje i potrzeby są uniwersalne. Dziś możemy rozmawiać z uczniami o historii, ale także kierować ich uwagę na to, jakie podobieństwa można znaleźć pomiędzy powstańcami a współczesnymi młodymi ludźmi.

Opowiadanie, które poznaliście – Ty i uczniowie – może stanowić punkt wyjścia do rozmów o ludzkiej psychice i trudnościach, z jakimi mierzą się młode głowy. Możesz zaproponować uczniom swobodną dyskusję, pytając wprost o to, jak odebrali opowiadanie i co zwróciło ich uwagę. Poniżej znajdziesz propozycje kierunków, w jakich może potoczyć się rozmowa i pytania, jakie warto zadać. Wybierz opcję, która wydaje ci się najbardziej adekwatna do sytuacji Twoich uczniów i dla nich ciekawa.

Dlaczego Szymon od początku opowiadania jest rozdrażniony?

Chłopak szuka różnych sposobów, by uniknąć przyjrzenia się swojej sytuacji. Został wyrzucony ze szkoły za przemoc wobec koleżanki. Źle postąpił i ma świadomość, że rodzice i nauczyciele się na nim zawiedli. Nikt nie lubi myśleć o sobie źle, dlatego Szymon szuka ulgi – kompulsywnie gra, umawia się ze starszym kolegą, który proponuje mu substancje psychoaktywne. Konsekwencje tych zachowań są szkodliwe – Szymon, odcinając się od tego, co się wokół niego dzieje, nie zauważa potrzeb i emocji ludzi wokół (kłótnia w tramwaju, zaniedbywanie obowiązków w domu), nie bierze odpowiedzialności za swoje wybory (poddaje się namowom kolegi) i naraża na niebezpieczeństwo siostrę. Ulgę odczuwa dopiero wtedy, gdy wybiera konfrontację z prawdą.

Warto zwrócić uwagę uczniów na to, że konfrontacja z prawdą i wzięcie odpowiedzialności za swoje zachowanie pomaga Szymonowi poradzić sobie z cierpieniem psychicznym. Uciekanie przed cierpieniem (w gry, używki) jeszcze je pogłębia.

Propozycje pytań:

- Dlaczego Szymon złości się na starszego pana w tramwaju i na siostrę?
- W jaki sposób chłopak radzi sobie ze swoim napięciem?
- Jakie znacie sposoby regulowania emocji – co może pomóc osobie w stresie?
- Co się dzieje, gdy Szymon zaczyna rozumieć, że źle postępował i chce to naprawić?

W Jaki sposób pan Andrzej pomaga Szymonowi w szpitalu?

Szymon wie, że postąpił źle i bardzo boi się o siostrę, która uległa wypadkowi. Czuje się winny, pozwala sobie na przeżywanie emocji. Wtedy, kiedy spodziewa się od otoczenia potępiających ocen, pan Andrzej pyta go w troskę: „Jak się masz chłopcze?”.

Propozycje pytań:

- Dlaczego pan Andrzej pyta Szymona o jego samopoczucie?
- Jakie emocje wzbudza to w chłopaku?
- Co byłoby, gdyby pan Andrzej zamiast szczerzej troski, okazał Szymonowi gniew, potępił go, nakrzyczał na niego?
- Co się dzieje, gdy okazemy komuś życzliwość, nawet jeśli popełnił błąd (i widzimy, że tego żałuje)?

Dlaczego niektórzy ludzie dokuczają innym?

W opowiadaniu dwa razy pojawia się wątek prześladowania rówieśnika.

Pan Andrzej opowiada o koledze z powstania, Józku, któremu dokuczał. Józek uratował mu życie, narażając i tracąc własne. Szymek prześladował koleżankę z klasy, w efekcie czego dziewczyna przeżyła silny kryzys i była hospitalizowana. Obaj – pan Andrzej i Szymon, mają poczucie winy. Pan Andrzej widzi swój błąd, ale już nic nie może z tym zrobić, poza oddaniem honoru zmarłemu. Szymon dopiero dopuszcza do siebie myśl o tym, że źle postąpił i chce przeprosić koleżankę – szczęśliwie ma taką szansę. Warto kierować rozmowę w stronę wniosku, że nie trzeba kogoś lubić, ale każdemu człowiekowi należy się szacunek i empatia.

Propozycje pytań:

- Dlaczego pan Andrzej nie lubił Józka? Jakie emocje mogły sprawić, że zdecydował się gnębić kolegę?
- Dlaczego Szymon prześladował Agnieszkę? Po co to robił?
- W kogo uderza przemoc rówieśnicza? (jasne jest, że w osobę prześladowaną, ale sprawca zadaje ból także sobie, bo zmienia się w osobę przemocową, pozbawia się dobrych relacji i w efekcie obniża własną samoocenę).

Czy jesteśmy winni wdzięczność poprzednim pokoleniom?

Ciekawym punktem wyjścia do dyskusji może być następujący fragment: – Wstyd, wstyd – powtarzał starszy człowiek drżącym głosem, aż oczy mu się zaszkliły – za takich jak ty, moi koledzy w wojnę oddali życie, za twoją wolność, a ty co?

Uczniom można zaproponować rozmowę o tym, jaką motywację do walki i ryzykowania własnym życiem mieli powstańcy oraz o tym, czy współcześni młodzi są im za to coś winni. Dobrym narzędziem może być debata oksfordzka, w której uczniowie, wcielając się w role, mogą wygłaszać zarówno opinie popularne i dobrze oceniane (np. „jesteśmy winni powstańcom wdzięczność, bo walczyli o naszą wolność”), jak i przeciwstawne (np. „ja przecież nikogo nie prosiłem, żeby za mnie walczył, nie jestem im nic winien”). Temat długu spłacanego przez następne pokolenia może być dla uczniów ważny. Wielu młodych ludzi słyszy od rodziców i dziadków, że ci wszystko w życiu robili dla ich dobra, a bycie „dłużnikiem” wiąże się z dużym obciążeniem. W rozmowie na ten temat warto pozwalać na wyrażanie różnych opinii, podchodzić do nich z ciekawością i otwartością, bez oceniania, dbając zaś o to, by wypowiedzi nikogo nie raniły.

ZASADNICZA
CZĘŚĆ ZAJĘĆ

WPROWADZENIE DO 10 Min

Nauczyciel/ka prosi uczniów, żeby uważnie przyjrzeni się zaprezentowanej fotografii z ostatniej strony opowiadania (może zostać wyświetlona za pomocą projektora/lub na tablicy interaktywnej) i spróbowali określić swoje pierwsze wrażenia.

Możliwe uczniowskie odpowiedzi:
stare zdjęcie, czarno-białe, przedstawia świat, którego już nie ma; portret brata i siostry, fotografia rodzeństwa, utrwalenie historii ich życia, fotografia zacieśnienia więzi rodzinne i pozwala utrwalić chwilę, moment z życia, zachowuje pamięć o bliskich, ma dużą wartość sentymentalną itp.

Nauczyciel/ka: Czy to zdjęcie może być tą fotografią, którą pan Andrzej (jeden z bohaterów opowiadania M. Górskiej) podarował Szymonowi? Jeśli tak, to proszę znaleźć w opowiadaniu fragment, który to potwierdza.

Uczniowie cytują odpowiedni fragment opowiadania, „Pamiątkowa fotografia”:
Znalazłem to zdjęcie na gruzach Mokotowa zaraz po powstaniu – wyjaśnił. – Chciałem je podarować Stokrotce na pamiątkę. Przekaż jej proszę.
Szymon spojrzał na zdjęcie. Był na nim wysoki chłopak, trzymający za rękę małą dziewczynkę. Wyglądali jak rodzeństwo.

- Kto to?
- Nie mam pojęcia, ale bardzo do was podobni.
- Dziękuję w imieniu Majki – odparł Szymon.

Nauczyciel/ka: Dlaczego pan Andrzej podarował to zdjęcie Szymonowi?

Możliwe uczniowskie odpowiedzi: miłość między rodzeństwem jest bardzo ważna, trzeba się opiekować młodszym rodzeństwem, starszy brat jest odpowiedzialny za młodsze

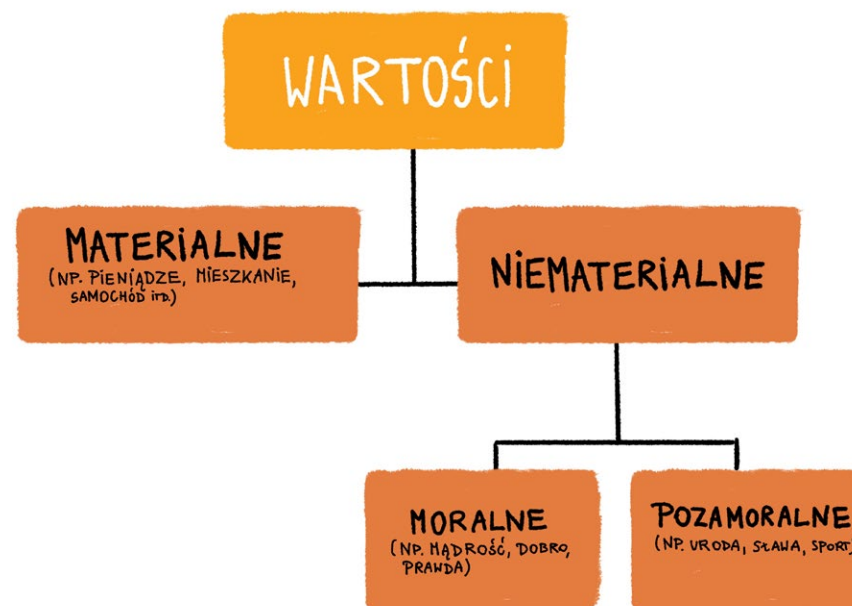
rodzeństwo, potrzebne jest wzajemne wsparcie, trzeba być odpowiedzialnym, wartość więzi rodzinnych jest bardzo ważna...

Nauczyciel/ka: Dzisiaj na lekcji porozmawiamy o tym, czym są wartości i jakimi wartościami powinniśmy się kierować w życiu.

MODUŁ I DO 20 Min

I. CZYM SĄ WARTOŚCI? (burza mózgów, dyskusja, wykład)

Na środku tablicy nauczyciel/ka zapisuje słowo WARTOŚĆ i prosi uczniów, aby spróbowali je zdefiniować (na tym etapie uczniowie mogą definiować „wartość” w różnych znaczeniach – np. matematycznym czy fizycznym). Prowadzący/a lub uczniowie zapisują odpowiedzi na tablicy, a następnie nauczyciel/ka wprowadza definicje słownikowe (**załącznik nr 1**), zwracając uwagę na mnogość ich znaczeń i kontekstów.

2. Prowadząca/y informuje uczniów, że nauka zajmująca się WARTOŚCIAMI to AKSJOLOGIA, wchodząca w skład różnych dyscyplin naukowych, rozważająca wartości w różnych kontekstach (moralnym, ekonomicznym, poznawczym, filozoficznym, religijnym, matematycznym itd.).

Na tablicy rysuje podstawowy schemat podziału wartości i pokrótce objaśnia każde z określeń:

3. Nauczyciel/ka pyta uczniów: Jak rozumiecie słowo MORALNOŚĆ?

Oczywiście (w najprostszym tłumaczeniu) jest to zespół różnych norm i zasad, które pozwalają człowiekowi odróżniać dobro od zła.

Moralność:

1. «zespół ocen, norm i zasad określających zakres poglądów i zachowań uważanych za właściwe»

2. «całokształt zachowań i postaw jednostki lub grupy, oceniany według jakiegoś społecznie funkcjonującego systemu ocen i norm moralnych»

Za: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/moralno%C5%9B%C4%87.html>

Nauczyciel/ka podsumowuje tę część zajęć:

a. Wartości moralne są dla człowieka kierunkowskazem – dzięki nim człowiek wie, co należy, a czego nie należy robić, aby przyczynić się do dobra własnego i innych ludzi. Są również wewnętrznym kompasem – dzięki nim człowiek podejmuje odpowiednie decyzje, które budują relacje ze sobą i innymi ludźmi.

b. Hierarchia wartości, inaczej system wartości, który człowiek nabywa w procesie socjalizacji, powinien być tak skonstruowany, aby człowiek wiedział, do czego dąży, co jest dla niego najważniejsze i jak powinien się zachowywać, aby pozostawać w szacunku dla siebie i innych ludzi.

Za twórcę koncepcji UNIWERSALNEJ HIERARCHII WARTOŚCI przyjmuje się Maxa Schelera, niemieckiego filozofa, który stworzył tzw. PIRAMIDĘ WARTOŚCI (załącznik nr 2).

MODUŁ II DO 35 MIN

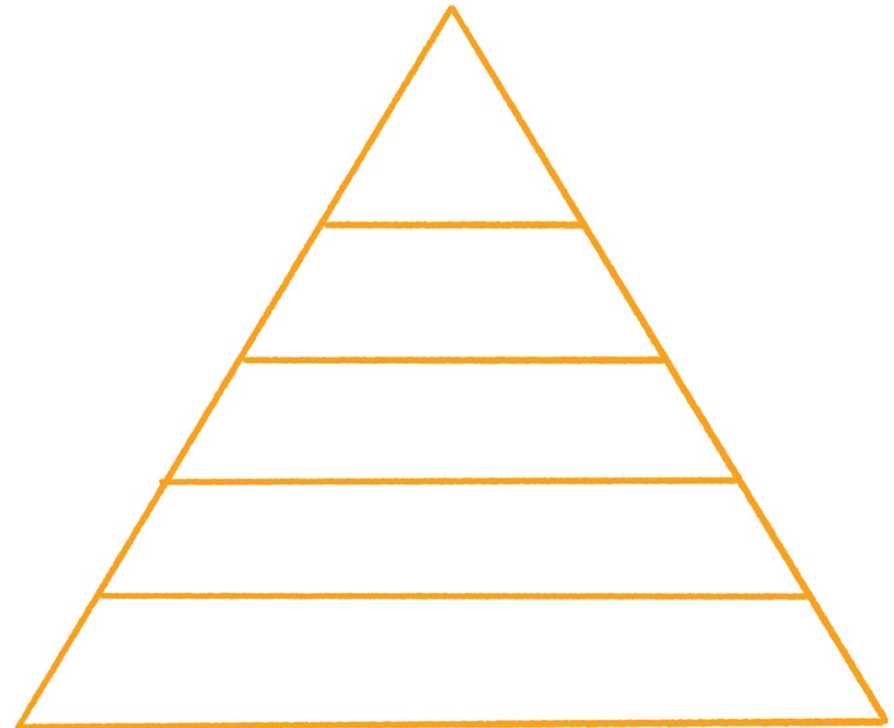
II. Hierarchia wartości bohatera opowiadania M. Górskiej – Szymona

(analiza i interpretacja tekstu opowiadania M. Górskiej pt. „Pamiątkowa fotografia”).

1. Nauczyciel rozdaje każdemu uczniowi wykaz wartości (załącznik nr 3) oraz kilka

karteczek samoprzylepnych. Na tablicy rysuje schemat piramidy wartości (patrz niżej). Prosi uczniów o wypisanie na karteczkach samoprzylepnych wartości, które były istotne w życiu Szymona (jedna wartość na jednej karteczce), a następnie przyklejenie ich na wybranym przez siebie poziomie piramidy wartości, w układzie – od góry (te najważniejsze) do dołu (te mniej ważne).

Schemat piramidy wartości (do narysowania na tablicy):

2. Nauczyciel/ka porządkuje tablicę i omawia z klasą jej zawartość. Pod dyskusję i głosowanie zostają poddane kwestie sporne – na przykład jedna wartość, która została umieszczona przez różnych uczniów na różnych poziomach piramidy.

Celem zadania jest próba zrekonstruowania schematu wartości, które wyznaje Szymon.

3. Czy można usprawiedliwić naganne zachowanie?

Analiza i interpretacja opowiadania M. Górskiej „Pamiątkowa fotografia” (dyskusja).

Prowadząca/y rozpoczyna tę część zajęć od kilku pytań:

- Czy głównego bohatera opowiadania – Szymona – można nazwać niemoralnym?
- Bohater opowiadania nie jest postacią nieskazitelną, czy można zatem usprawiedliwić jego wątpliwe moralnie decyzje?
- Co o postawie Szymona powiedział pan Andrzej?
- Odnajdźcie właściwy cytat: *Każdego dnia musimy wybierać między dobrem a złem. I zdarzają się nam pomyłki. Życzę ci ich jak najmniej, Szymku. Do zobaczenia.*
- W jaki sposób Szymon chce zmienić swoje zachowanie? Zacytujcie odpowiedni fragment opowiadania „Pamiątkowa fotografia”.

Prowadząca/y zachęca uczniów do refleksji. Wiadomym jest, że hierarchia wartości każdego człowieka ulega zmianom i modyfikacjom – w miarę upływu lat, pod wpływem czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Warto jest zatem przyglądać się sobie i sprawdzać, co jest dla mnie w tym momencie ważne.

3. Nauczyciel/ka informuje uczniów, że teraz będą pracowali w parach. Podczas burzy mózgów uczniowie tworzą listę czynników, które przyczyniły się do ukształtowania systemu wartości pana Andrzeja i Majki – bohaterów opowiadania „Pamiątkowa fotografia” (**załącznik nr 4**).

Po około 8 minutach pracy w parach nauczyciel/ka prosi wybranych uczniów o przedstawienie wyników swojej pracy. Wspólnie z pozostałymi uczestnikami rozmawiają o czynnikach determinujących system wartości pana Andrzeja i Majki. Należy koniecznie wspomnieć o: powstaniu warszawskim, tradycji, patriotyzmie, czasie historycznym, wrażliwości, odpowiedzialności, służbie, oddaniu itp.

4. Nauczyciel/ka rozdaje uczniom stronę komiksu (**załącznik nr 5**) do uzupełnienia napisami na podstawie uzyskanych informacji biograficznych o jednym z bohaterów opowiadania M. Górskiej pt. „Pamiątkowa fotografia”, który brał udział w przedstawionych wydarzeniach.

PODSUMOWANIE DO 10 Min

Przed zakończeniem lekcji nauczyciel/ka przypomina przebieg zajęć i krótko podsumowuje poruszone tematy. Pyta, czy ktoś chciałby podzielić się swoimi wrażeniami lub końcowymi refleksjami. W ramach ewaluacji można poprosić uczniów i uczennice, by na karteczkach zanotowali odpowiedzi na jedno z pytań:

- Czego się nauczyłeś/nauczyłaś?
- Co szczególnie cię zainteresowało?

NOTATKI

Załącznik nr 1. WARTOŚĆ – definicje

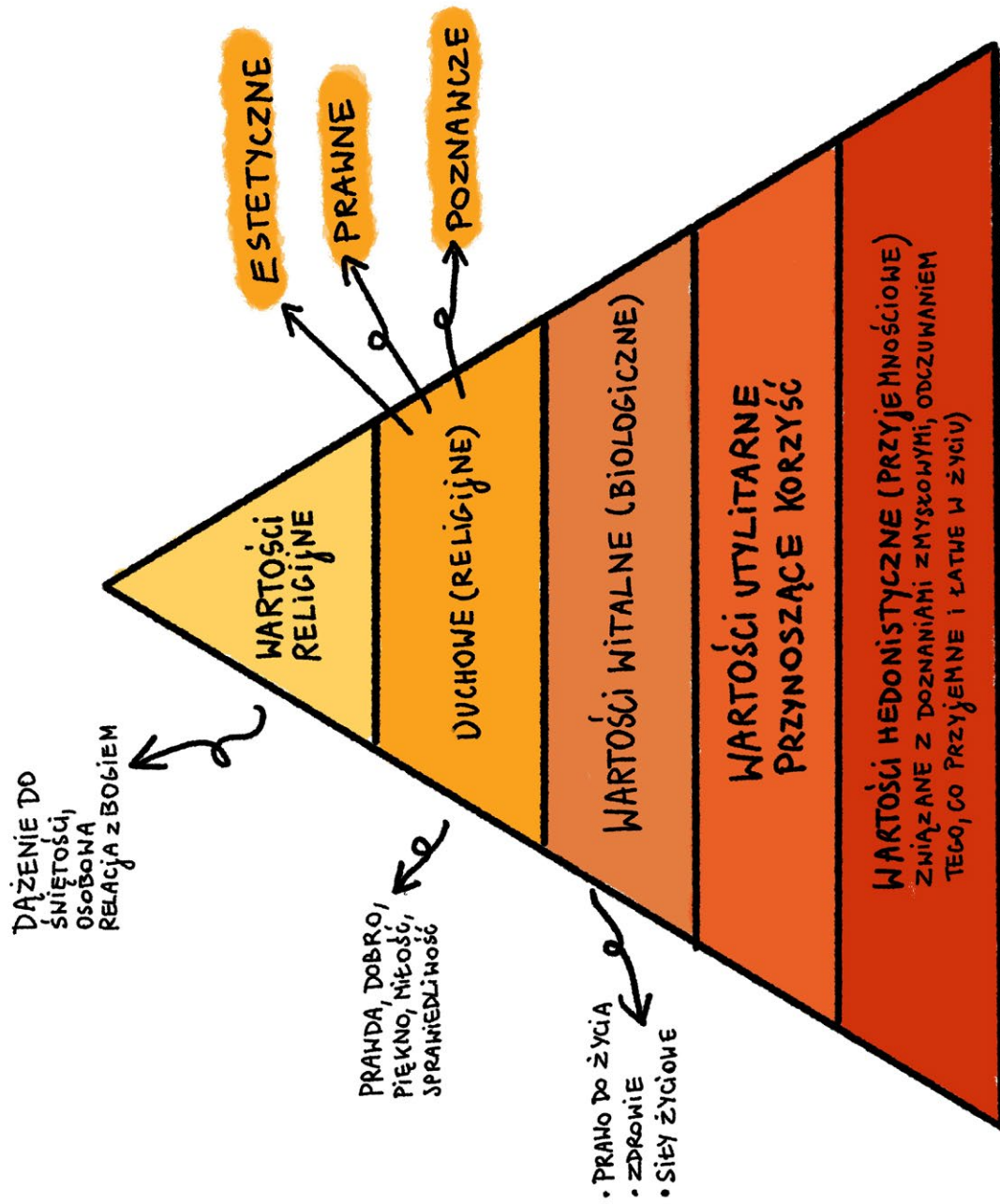
1. za: Słownik języka polskiego PWN,
<https://sjp.pwn.pl/sjp/wartosc;2534732.html>
 - a. «to, ile coś jest warte pod względem materialnym»
 - b. «cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem»
 - c. «posiadanie zalet»
 - d. «zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych»
 - e. «liczba określająca, ile jednostek zawiera dana wielkość fizyczna lub wielkość mogąca zastąpić wyrażenie algebraiczne, jego zmienne»
2. za: Encyklopedia PWN,
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wartosc;3994143.html>

wartość, filoz. podstawowa kategoria aksjologii, oznaczająca wszystko to, co cenne i godne pożądania, co stanowi cel ludzkich dążeń.

Wśród filozofów, zwłaszcza etyków i estetyków, toczy się spór, czy wartość jest czymś, co przysługuje przedmiotom obiektywnie czy subiektywnie; obiektywiści ujmują wartość jako cechę przysługującą przedmiotowi (zjawisku) niezależnie od jego subiektywnej oceny przez określony podmiot, z określonego punktu widzenia; subiektywiści ujmują wartość jako cechę nadawaną przedmiotowi przez podmiot, ujawniającą jedynie określone postawy emocjonalne i wolicjonalne wobec wartościowania.
3. za: Wikisłownik,
<https://pl.wiktionary.org/wiki/warto%C5%9B%C4%87#pl>
 - (1.1) określony stan danej cechy, wymiar cechy; znaczenie; to, ile coś jest warte z jakiejś przyczyny
 - (1.2) kwota pieniędzy, jaką wart jest jakiś przedmiot lub usługa
 - (1.3) zwykle zasada moralna, przekonanie
 - (1.4) fiz. mat. liczba wyrażająca daną wielkość fizyczną lub będąca wynikiem wyrażenia matematycznego

W naszym codziennym zachowaniu, w podejmowaniu decyzji często odwołujemy się do wartości. Jedne rzeczy uznajemy za ważne, a inne odrzucamy. W imię określonych wartości podejmujemy decyzje życiowe. Wartości nieustannie pobudzają nas do działania. Uznanie i wybór takich, a nie innych wartości świadczy o człowieku i jego moralności oraz decyduje o tym, czy jego życie będzie autentycznie ludzkie, czy także ulegnie degradacji. Jakimi wartościami powinniśmy się kierować, aby nie znamować życia?

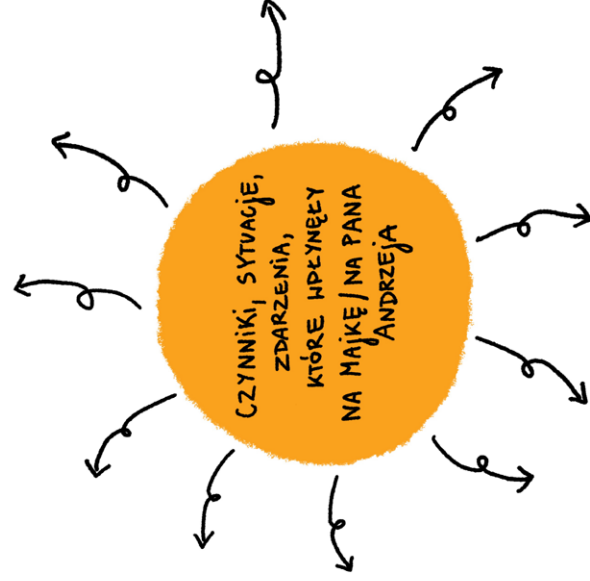
HIERARCHIA WARTOŚCI WG MAXA SCHELERA

rozważa	ryzyko	samoświadomość	satisfakcja	siła	życie po swoim
przystojność	relacje	religia	rodzina	rozrywka	rozsądek
poświęcenie	prawda	prywatność	przygoda	przedsiębiorczość	przyjaźń
pogoda ducha	pokora	pomoc	pomysłowość	zakłamanie	porządek
patriotyzm	perfekcja	pieniądze	wygoda	piękno	podziw
niezależność	obowiązkowość	odpowiedzialność	odwaga	optymizm	pasja
męstwo	miłość	motywacja	nadzieja	naturalność	nauka
kompetencja	kontrola	lojalność	ład	marzenia	mądrość
hedonizm	humor	indywidualizm	inteligencja	intuicja	komfort
skromność	sława	solidność	spontaniczność	sprawiedliwość	szacunek
współpraca	wygoda	wyrozumiałość	zabawa	wyzwania	zaangażowanie
zadowolenie	zaradność	zaufanie	zdrowie	zgoda	własne dobro

Załącznik nr 4

KARTA PRACY UCZNIA 1

Załącznik nr 5

KARTA PRACY UCZNIA 2

Uzupełnij stronę komiksu (napisami i/lub rysunkami) na podstawie uzyskanych informacji biograficznych o jednym z bohaterów opowiadania M. Górskiej pt. „Pamiątkowa fotografia”, który brał udział w poniższych wydarzeniach:

